

Himselfches Museum.

Muzeologs Himzels
un viņa laiks

Sastādītāja un projekta koordinatore:

Ineta Zelča Sīmansone

Zinātniskā redaktore:

Dr. hist. Rasa Pārpuce-Blauma

Literārā redaktore:

Sigita Kušnere

Grafiskais dizains:

Edvards Percevs

Attēli no

LU Akadēmiskās bibliotēkas,
Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja,
Latvijas Nacionālā mākslas muzeja,
Mākslas muzeja "Rīgas Birža",
Latvijas Nacionālā arhīva – Latvijas Valsts vēstures arhīva krājumiem

Fotogrāfs:

Didzis Grodzs

Izdevējs:

Atbalsta:

© Creative Museum,

Aija Taimiņa,

Baiba Vanaga,

Edgars Ceske,

Edvarda Šmite,

Astra Spalvēna,

Raivis Sīmansons,

Līga Lindenbauma,

Didzis Grodzs

Ievads

- 9 Muzeologs Himzels un viņa laiks
Raivis Simansons

Himzelu dzimta un legāts

- 17 Himzelu dzimtas ģenealoģija
Aija Taimiņa

- 39 Himzelu ģimenes legāts
Aija Taimiņa

Laikmets

- 71 18. gadsimts. Laikmeta faktors Nikolausa fon Himzela fenomena veidošanā
Edgars Ceske

- 87 Jaunā virtuve: 18. gadsimta Eiropas gastronomiskās kultūras raksturojums
Astra Spalvēna

Eiropas ceļojums

- 109 Nikolausa fon Himzela dienasgrāmata vācu ceļojumu literatūras kontekstā
Edgars Ceske

Muzeja ideja

- 145 Nikolauss fon Himzels un Eiropas muzeju pirmsākumi
Edgars Ceske

- 169 Himzela muzejs Rīgā (1773–1890)
Baiba Vanaga

Ceļā uz 2023. Pilotprojekti

- 197 Izstāde "Gardēža ceļojums" Mūkusalas Mākslas salonā
Līga Lindenbauma

- 213 Himzela muzeja mobilā aplikācija
Raivis Simansons

-
- 249 Personu rādītājs

- 255 Autori

HIMZELU ĢIMENES LEGĀTS

Aija Taimiņa

Himzelu ģimenes legāts

1775-1777
LNA LVVA

HIMSELSCHES
FAMILIEN
LEGAT

Das amber Kay
Pintu Kay
Das amber
Ztes vin
Pintu Kay
Pist ga
Wann ubri
ge fönge a
apervisna
©

Den 26ten Decbr: 1746.

So rubricirte günstige Vorstellung und
Lith von Executoren ad Hinsehen de
famento, von durgutkristen Melchior von
Wiedau und von Obstkogls Johann Aristoy
Schwartz, daß sein Testator und sein
Bach zu intendiren rühmlichen Regulir
ung und Einrichtung, ad von der Beschafte
von Doctorin Himmel geb. Martini, in ison
Testament verordneten Familien: Aomen:
Nicht die angeordnete obrichtigen Zulaß
und die, dinstfalligen nötigen wechse
sinnung enthält, daß sie zu verhalten
sollentlich gründen wollen, in Ansehung
verlagten sub A, B, C et D in sex: verlagten.
da 1mo in dem Eingang des von der
Kunstobmann von Kestabici in
vom 26ten Decbr: 1705 verordnete
und in copia vidimata sub A bays
legten testamentarischen disposition
expressio verbis forschung gesche
set, daß sie die von ison noch
Kunstobmann Joseph unterworfen

Hean

HIMZELU ĢIMENES LEGĀTS UN DZIMTAS KOLEKCIJAS

Jaunā Rīgas ārsta Nikolausa fon Himzela dzīve aprāvās negaidīti. Viņam piederējušās kolekcijas un īpašumus pārņēma māte Katarīna Kristīna Himzela, kuras turpmākās darbības lielā mērā noteica dēla nerealizētie nodomi. Himzelu ģimenes legāta nodibināšana ir Himzela muzeja izveides pamatā. Turpmāk sniegts ieskats Katarīnas Kristīnas Himzelas testamentārā novēlējuma saturā, viņas radītā labdarības nodibinājuma vēsturē un Himzelu kolekciju tālākajos likteņos.

1. *Catharina Christina Martini
Wittibe Himsel.*

KATARĪNAS KRISTĪNAS HIMZELAS TESTAMENTĀRĀ GRIBA (1765, 1773)

Rīgā 1765. gada 22. decembrī izveidotais Himzelu ģimenes legāts jeb nodibinājums ieņēma īpašu vietu Rīgas testamentāro novēlējumu un labdarīgo dibinājumu klāstā. Jēdziens “legāts” (no latīņu val. *legatum; legare* – novēlējums; noteikt, novēlēt) romiešu tiesībās apzīmēja īpašu blakus novēlējumu testamentā, kas novēlēja kādu atsevišķu lietu vai vairākas lietas, noteiktu tiesību vai naudas summu kādam cilvēkam. Legāts tāpat ir atsevišķs dzimtas kopīpašuma fonds, parasti izveidots ar mērķi atbalstīt trūkumā nonākušus dzimtas locekļus.

Uz Himzelu ģimenes legātu bija attiecināmi abi jēdziena “legāts” aspekti. Himzelu legātam nozīmi piešķīra vispirms testamentā aprakstītā mantojuma saturs, un tikpat būtiska loma bija novēlējuma dibinātāja personai.

Savu testamentāro gribu 1765. gada 22. decembrī bija izklāstījusi, parakstījusi un apzīmogojusi doktora kundze Katarīna Kristīna Himzela, Rīgas virsārsta Joahima Gebharda Himzela atraitne. Katarīnai Kristīnai Martini, atraitnei Himzelai, rakstiski sastādītā novēlējuma parakstīšanas un publiskošanas brīdī bija 58 gadi, jau četrpadsmit gadus viņa bija atraitne, un pirms gada bija miris viņas vienīgais dēls Nikolauss fon Himzels.

2. *Das Himselsche Familien Legat.*

1765–1795. 32 S. Apstiprināts noraksts. Norakstijis Georgs Bartolomejs Berkholcs, 1795. Latvijas Universitātes Akadēmiskās Bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa, Ms. 677, inv. nr. R 4575. [1] (turpmāk: Ms. 677), 32 S., šeit S. 1. Izvilums publicēts no Katarīnas Kristīnas Himzelas testamenta ievada, sk. [G.] Himsel'sche Familien-Stiftung. *Rigasche Stadtblätter*, Nr. 3 (1869, den 23. Januar), S. 20–23, šeit S. 20–21.

3. Ms. 677, S. 1–2.

4. *Zu Wege und Stege gehend*, burtiski:

pa ceļiem un takām staigājoša; tātad stipra, saviem spēkiem staigājoša; sal. latīņu val. *quolibet vadere expedit visur*, sk. Ms. 677, S. 13.

5. Melhiora fon Vidava dzimta bija rados

ar Martīni dzimtu. Katarīnas Kristīnas Himzelas, dzim. Martīni, vectēva Dāvīda Martīni sen. trešās sievas Annas Bērensas meita Katarīna kļuva (1711) par birģermeistara Melhiora fon Vidava sen. sievu un birģermeistara Melhiora fon Vidava jun. māti.

6. Bērensu ģimene divās paaudzēs bija rados ar Martīni dzimtu. Anna Martīni, dzim. Bērensa, bija Ārenda Bērensa māsa, savukārt Ārenda Bērensa meita Eva Marija bija kļuvusi par Johana Kristofa Švarca sievu. Neprecētā Ārenda Bērensa meita – Katrīna Bērensa – kopa Katarīnu Kristīnu Himzelu vecumdienās. Ar Bērensu dzimtas starpniecību arī Johans Kristofs Švarcs saradojās ar Martīni-Himzeliem.

Novēlējuma ievadā viņa paskaidroja savus nolūkus: "Ikvienā darbībā cilvēkam, jo īpaši kristietim, viens no pirmajiem un galvenajiem pienākumiem ir atminēties par savu dienu mērķi pāri laikiem, piedomāt par savu aiziešanu un atstāt kārtībā laicīgās lietas pēctečiem par labu. Šo pārdomādama un pēc svētās Dieva gribas manu dienu drīzajam noslēgumam tuvojoties, vēl veselības dienās es atradu kristīgu veidu un formālu ierīkojumu, kā pēc manas nāves ir jārikojas ar visu manu mantu. Tas mani saista vēl jo vairāk tagad, kad mani gadi un daudzkārt līdz šim pārciestie miesas vājumi gandrīz vai ik dienas liek manām acīm saskatīt manas pēdējās stundas."²

Katarīnas Kristīnas Himzelas rīcības patiesais iemesls bija dziļās skumjas par priekšlaikus mirušo dēlu. Viņas testaments bija skumja piemiņas zīme Nikolausam fon Himzelam, nelaiķa dēla centienu un nodomu turpinājums un papildījums ar sērojošas mātes rokām. Noprotais, ka Nikolauss fon Himzels jau agrāk, aptuveni 30 gadu vecumā (tātad ap 1760. gadu), kopā ar māti bija apspriedis un rakstiski fiksējis principus, kādā veidā pienāktos sadalīt Himzelu ģimenes īpašumus, un tagad Katarīna Kristīna Himzela rīkojās saskaņā ar dēla gribu: "Mani vienīgie centieni un mana pēdējā griba ir, [...] lai mans laicīgais īpašums [...] saskaņā ar šeit izklāstīto pēdējo testamentāro gribu būtu atstāts tādā veidā un kārtībā, ka tas kalpotu ne tikai maniem tuviniekiem un draugiem, bet būtu noderīgs arī kopīgam labumam. Mans Dieva mierā dusošais un sirdsmīļotais dēls, nelaiķis *Dr. medicinae* Nikolauss fon Himzels, par spīti savai jaunībai, ļoti labi zināja, ka mūsu esamība šeit ir tikai īslaicīga un ka arī viņa dienām var negaidot pienākt gals. Viņš jau četrus gadus pirms savas nesenās, man tik sāpīgās, aiziešanas bija pašrocīgi izveidojis plānu, kā mans īpašums varētu tikt sadalīts. Šo pārdomādama, tīras mātes mīlestības pret manu svētīlaimīgo nelaiķa dēlu vadīta, lai ar mātes rokām piepildītu viņa labos nodomus un tikumīgos nolūkus, esmu likusi viņa rakstiski man atstātos priekšlikumus un domas par sava testamentāro dispozīcijas pamatu, tā kā es uzskatu šo plānu par atbilstošu manai gribai."³

Dienu vēlāk, 1765. gada 23. decembra pēcpusdienā, ap pulksten četriem viņa, "būdama pilnīgi vesela un uz savām kājām"⁴, savā namā Jaunielas stūrī triju pieaicināto liecinieku klātbūtnē nodeva rakstisko novēlējumu saviem padomniekiem un pilnvarniekiem – Rīgas rātes locekļiem, birģermeistaram un pilsētas bibliotēkas inspektoram Melhioram fon Vidavam⁵ un virsfoģtam, juristam Johanam Kristofam Švarcam.⁶ Saskaņā ar tā laika likumdošanu sievietes (sievās, atraitnes, meitas)

intereses kā aizbildņi pārstāvēja viņas vīriešu kārtas tuvinieki. Švarcs un Vīdavs turklāt bija palīdzējuši Himzelai juridiski korekti sastādīt novēlējuma tekstu.⁷

Katarīna Kristīna Himzela 1773. gada 29. janvārī vēlreiz izteica savu gribu, kas fiksēta Himzelas testamenta kodicilā (papildinājumā).⁸ Himzelas pašrocīgi rakstītā kodicila A un B daļas noteica Himzelu legāta administrēšanas principus.

Katarīna Kristīna Himzela nomira 1775. gada 29. martā Stopiņu muižā⁹ 69 gadu vecumā un tika apglabāta pie Ikšķiles baznīcas – dzimtas kapenēs. “Cēlās draudzenes un labdares uzslavas un atdarināšanas vērtajai piemiņai”¹⁰ laikraksta *Rigasche Anzeigen* 4. jūnija numurā tika publicēts veltījuma dzejolis, kas liecināja, ka mūža izskaņā, savās pēdējās dienās, viņa bijusi no vecuma vārga un cietusi no smagām slimībām,¹¹ ilgojusies pēc atpestīšanas.

Testaments līdz ar kodicilu tika atvērts pēc Katarīnas Kristīnas Himzelas nāves un publiskots, nolasot Rīgas rātes sēdē 1775. gada 3. aprīlī.¹²

1775. gada 30. jūlijā Rīgas rātes sēdē tika lemts paziņot par Katarīnas Kristīnas Himzelas testamentu un legātu¹³, par ko plašākas aprindas un iespējamus mantojuma pretendētus informēja ar Rīgas laikrakstā *Rigasche Anzeigen* 3. augustā ievietota sludinājuma palīdzību.¹⁴ Mantinieki tika aicināti pieteikties līdz 1776. gada aprīlim.

Līdz ar to Himzelas novēlējums stājās spēkā. Kopš testamentārās gribas izteikšanas bija pagājuši 13 gadi, un nu Himzelu ģimenes legāts sāka funkcionēt.

Himzelu ģimenes legāta dokumenti tika uzglabāti Rīgas rātes leikšējā arhīvā, tagad tie atrodami Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva nodaļā Rīgā, Palasta ielā 4, Himzelu ģimenes legāta fondā.¹⁵

LNA–LVVA 2007. fonda 1. aprakstā atrodas:

- Himzelu ģimenes legāta pārvaldes noteikumi, dokumenti par legāta izveidi, Himzelu un Bērensu ģimenes ģeoloģiskie saraksti, 1775–1777 (11. lieta);
- Legāta administrācijas protokolu grāmatas, 1776–1889 (12., 13., 14. lieta);
- Legāta rātes locekļu atraitņu un bāriņu pabalstīšanas dibinājuma noteikumi; 1793 (15. lieta);
- Katarīnas Kristīnas Himzelas legāta rātes locekļu atraitņu un bāriņu pabalstīšanas protokolu grāmata, 1779–1889 (16. lieta);

7. Ms. 677, S. 13.

8. Turpat, S. 13–14.

9. Ieraksts Ikšķiles draudzes metrikā 1775. gada 30. martā. LVVA, 235. f., 3. apr., 95. l., S. 144. Pieejams: <http://www.lvva-raduraksti.lv/lv/menu/lv/2/ig/3/ie/1805/book/8752.html> [kadrs 79] [sk. 22.06.2018.].

10. *Zum Lob und Nachahmungs - wuerdigen Andenken einer großmüthigen Freundin und Wohlthäterin der Dürftigen.* Sk.: *Rigische Anzeigen*, XIV. Stück, 1775 (Montag, den 4. Juni), S. 112.

11. *Vom Alter siech, gedrückt von harter Krankheit Plagen.* Sk.: *Rigische Anzeigen*, XIV. Stück, 1775, (Montag, den 4. Juni), S. 112.

12. Ms. 677, S. 14–27.

13. Latvijas Nacionālais arhīvs – Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk: LNA–LVVA), 749. f., 6. apr., 604. l., 1.–2. lp.

14. *Publicationes.* *Rigische Anzeigen*, XXXI. Stück, 1775, (den 8. August), S. 1–2.

15. LNA–LVVA, 2007. f., 1. a., 11.–37. l. Pateicība par detalizētu informāciju LNA–LVVA speciālistei Enijai Rubinaī.

16. Ms. 677.

17. [...] aus danknehmender Erinnerung der von ihnen beständig geweßenen wahren Liebe, und Freundschaft. Sk.: Ms. 677, S. 2.

18. Ms. 677, S.3

19. [...] als auch in Ansehung anderweitiger Anordnungen denen geäußerten Absichten meines sel. Sohnes ein Gnüge leisten. Ms. 677, S. 4.

- Bērensu un Himzelu ģimenes locekļu testamenti, to noraksti, rātes lēmumi par legāta pārvaldi un revīzijas protokoli, 1701–1865 (17. lieta);
- Ģimenes grāmatas (dzimtas atzaru ģenealogijas; 1643–1830); (18., 19., 20., 21. lieta);
- Himzelu ģimenes legāta galvenā grāmata, 1776–1845 (23., 24., 25. lieta);
- Himzelu ģimenes legāta kases grāmatas, 1824–1896 (26.–35. lieta);
- Himzela muzeja galvenā grāmata, 1786–1879 (36. lieta).

Legāta teksts saglabājies arī 1795. gadā sagatavotā norakstā LU Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļā.¹⁶

Testamentā Katarīna Kristīna Himzela saviem tuviniekiem no tēva un mātes puses bija novēlējusi nekustamos īpašumus, izdalījusi naudas līdzekļus, vērtslietas, sadzīves priekšmetus. Mantojuma lielākā daļa tika novēlēta tuviniekiem no tēva puses, Martini dzimtas pārstāvjiem. Himzelas tēvam, galma ārstam un Rīgas virsārstam Niklāsam Martini piederējusi Stopiņu muiža (*Stopiushof, Salas (Kirchholm)* draudzē), ko viņš pats bija būvējis un par ievērojamiem līdzekļiem iekārtojis, tika "ar pateicības pilnām atmiņām par viņu pastāvīgo, īsteno mīlestību"¹⁷ novēlēta leitnantam Mihaelam Martini un viņa sievai Sofijai Gerdrūtai Martini, dzim. fon Meka. Leitnants Martini bija Katarīnas Kristīnas Himzelas, dzim. Martini, vectēva, proti, Dāvida Martini brāļa Nikolausa Martini mazdēls. Turklāt nelaiķis Nikolauss fon Himzels bija leitnanta Martini dēla Dāvida Johana Martini krusttēvs un savulaik bija nodomājis savam krustdēlam novēlēt Stopiņu muižu,¹⁸ tāpēc Katarīna Kristīna Himzela uzreiz noteica, kā būs jārikojas ar novēlēto Stopiņu muižu pēc leitnanta Martini un viņa sievas nāves, proti, tā atstājama Nikolausa fon Himzela krustdēlam, bet pārējiem pieciem leitnanta bērniem – dēlam un četrām meitām – izmaksājamas viņu daļas naudā (kopā 3000 Alberta valstsdālderu).

"Pārējo radnieku un draugu labā un tiklab, lai piepildītu mana nelaiķa dēla citkārt izteiktajos norādījumos nodomātos nolūkus"¹⁹, atraitne Himzela nodibināja ģimenes legātu par labu trūcīgiem radniekiem jeb Himzelu ģimenes fondu.

Himzelas mantojuma dzimtas legāta sadaļā kā pirmie tika pieminēti Bērensu dzimtas pārstāvji. Radniecību bija iedibinājis Katarīnas Kristīnas Himzelas vectēvs Hanss Henrihs Bērenss, kura divas meitas (no pirmās laulības – Anna Bērensa, un no otrās laulības – Marija Bērensa) ieprecējās Martini dzimtā,

tā kļūdamas par Katarīnas Kristīnas Himzelas vecmāti un māti. Anna Bērensa bija Himzelas otra vectēva Dāvida Martini sieva, Bērensu dzimtas iedibinātāja Ārenda Bērensa māsa; bet Marija Bērensa kļuva par galma mediķa Niklāsa Martini sievu un Katarīnas Kristīnas Himzelas, dzim. Martini, māti.²⁰

Savas mātes tuviniekiem, rātskungam Gotfrīdam Bērensam un viņa neprecētajai māsīcai – Katarīnai Bērensei²¹ – Katarīna Kristīna Himzela novēlēja kopīpašumā savu dzīvojamo namu Jaunielā²², tam līdzās esošo mazāko māju un pie Jaunajiem vārtiem esošo apbūvēto ratu un malkas laukumu.²³ Savai mīļajai draudzenei Katarīnai Bērensei Himzela tādējādi pateicās “[...] par draudzības piepildīto atbalstu un maigo līdzdalību manas dzīves nesenaļās skumju pilnajās dienās”²⁴. Ja Katarīna Bērensa negribētu vai nevēlētos kopā ar radnieku apsaimniekot īpašumus, tad viņai jāizmaksā tās daļa – 2500 Alberta valstsdālderu. Jāpiebilst, ka Katarīna Bērensa bija filozofa, tolaik (1757–1759) Bērensu mājskolotāja, drauga un sekretāra Johana Georga Hāmaņa idealizēta iemīļotā, tomēr viņas laulībām ar Hāmani brāļi Bērensi – Ārends, Karls Gotfrīds un Johans Kristofs – kategoriski iebilda.²⁵ Tolaik 31 gadu vecā Katarīna palika neprecējusies līdz mūža galam un pilnībā nodevās savu brāļu bērnu audzināšanai un slimo kopšanai.

Otrkārt, ievērojamas naudas summas bija novēlētas Bērensiem, kam tika sadalīti 5000 Alberta valstsdālderu. No tiem 3000 Alberta valstsdālderu tika atvēlēti ostas muitas notāra Ārenda Bērensa bērniem, tirgotāja Karla Bērensa bērniem un rātes sekretāra Johana Kristofa Bērensa bērniem (katrai ģimenei pa 1000 Alberta valstsdālderu). Vēl pa 1000 tika novēlēts Johana Heinriha Švarca bērniem no otrās laulības un virsmācītāja Bartolomeja Depkina neprecētajai meitai Dorotejai Hedvigai Depkinai. Abos gadījumos Himzelu ar viņiem saistīja attāla radniecība, ar Dreilingu un Bērensu starpniecību.

Treškārt, 500 Alberta valstsdālderu tika novēlēti jaunavai Elizabetei Belovai – pateicībā par pakalpojumiem un aprūpi.

Ceturtkārt, Katarīna Kristīna Himzela vēlējas rūpēties par savas dzimtas nabadzīgajiem locekļiem un trūkcūcietējiem. Šim mērķim viņa novēlēja savu namu pie Tirgus laukuma, līdzekļus bija nodomāts iegūt vai nu no tā izrentēšanas, vai pārdošanas, tā izveidojot mūžīgu trūkcūcietēju legātu jeb dibinājumu, kas nepieciešamības gadījumā trūkcūcietējam izmaksātu gada renti.²⁶ Dzimtas trūcīgo locekļu atbalstam Himzela atvēlēja visu, ko viņa bija mantojusi no sava vectēva Hansa Heinriha Bērensa.²⁷ Uz dalību legātā drīkstēja pretendēt arī Katarīnas Kristīnas Himzelas vīra Joahima Gebharda

20. Sīkāk sk.: *Hans Hinrich Berens (1643–1701) Rostock–Riga* [Genealogie online], Online verfügbar: http://www.gottsalben-genealogie.de/berens_rostock_riga.htm [sk. 22.06.2018.]. Berens J. Ch. *Silhouetten eines rigaschen Patriziergeschlechts*. Hans Hinrich Berens. *Baltische Monatsschrift*, Bd. 30, Riga, 1883, S. 639–675.

21. Katarīna Bērensa bija Ārenda Bērensa meita un rātskunga, ar Johanu Gotfrīdu Herderu saistītā apgaismības laika literāta, Rīgas pilsētas bibliotēkas inspektora Johana Kristofa Bērensa māsa.

22. Mūsdienās – Mazajā Jaunielā 5.

23. Ms. 677, S. 4.

24. [...] *welchen letzteren ich allen freundschaftlichen Beistand und zärtliche Bereitwilligkeit in denen letzteren betrubten Tagen meines Lebens, auf alle Art zu verdanken habe*. Ms. 677, S. 4.

25. Hāmaņa un Katarīnas nelaimīgais mīlas stāsts risinājās 1758.–1759. gadā. Tuvāk sk.: Berens R. *Geschichte der seit hundert und fünfzig Jahren in Riga einheimischen Familie Berens aus Rostock*, Riga, 1812, S. 19. Hillner G. *J. G. Hamann und die Behrens*. Vortrag gehalten in der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga. Riga, 1928 (*Aus baltischer Geistesarbeit*, NF Heft 1), S. 34–39. Bičevskis R., Taimiņa A. *Johann Georg Hamanns kameralwissenschaftliche Studien und Johann Christoph Berens Vision von Riga: ein utopisches Projekt aus der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts*. Bibliogr. in Fussnoten: (72 Tit.). Summ. in Engl. *Forschungen zur baltischen Geschichte*. Tartu: Akadeemiline Ajalooselts, 2013. N 8 (2013), S. 127–144; īpaši: S. 130–131.

26. [...] *zur jährlichen Austheilung an Verarmte und Nothleidende in meiner gesamten Familien verwandt werden sollen. Wie ich dann dieses Haus oder den Wert desselben, auf der etwannigen Verkauf Fall, zu einem immer währenden Armen Legat hiemit gewidmet und ausgesetzt haben will*. Ms. 677, S. 6.

27. *Anbey will ich auch zu dessen Vermächtniß, alldasjenige, was mir aus dem Gros-Väterlichen Sterbeause, Weiland Raths und Wett-Herrn Hans Heinrich Berens auf mein Antheil zukommt.* Sk.: Turpat.

28. Turpat.

29. Turpat, S. 8.

30. Turpat, S. 22.

31. *Um aber die Noth anderen fremden Personen, nach den fermeinten Absichten meines sel. Sohnes, gleichfalls zu erleichtern, und besonders solchen einigen Beystand zu leisten, die der Versorgen allhier benöthiget, und würdig sind.* Ms. 677, S. 8.

32. Bergmann L. von. *Ueber Armen – Versorgung und Unterstützungs – Anstalten in Riga: eine historische Skizze.* Riga: Bey Wilhelm Christian Andreas Müller, 1803; Mitau: gedruckt bey J. F. Steffenhagen und Sohn. [2], 59, [1] S. Par Himzela novēlējumu izglītoto maģistrāta locekļu atraitnēm sk.: S. 31. Bergmanis apliecina, ka, pateicoties dāvinājumiem, šis kapitāls pavairojies un 1801. gadā jau bija 7631 Alberta valstsdālders un 20 fenīni.

33. *Zum Besten aller die Beyhülfe bedürftigen Wittwen und Waysen der gelehrten Mitglieder eines wohlEdlen Raths ein Capital von fünf Tausend Rth, und zum besten verarmten hiesiger Prediger Wittwen und Waysen ein Capital von drey Tausend Rth alb wohlmeinend hiemit legiret und vermachet haben.* Ms. 677, S. 8.

Himzela un vectēva Martini radinieki. Turklāt Himzela testamentā noteica, ka ir jāsakārto dzimtas ģenealoģija un jāizveido dzimtas locekļu saraksts, kas palīdzēs orientēties sazarotajā vairāku paaudžu ritumā veidotajā radniecībā un regulēt ikgadējo izmaksu kārtību.²⁸

Bija paredzēts, ka Himzela ģimenes legātu administrēs seši dažādu dzimtas atzaru pārstāvji, kurus pēc Himzela nāves izvēlēšies Rīgas rāte un iecels ar balsu vairākumu. Viņa tāpat noteica, ka būs jāievēl viens administrators, kura rokās ir kase un norēķinu grāmata, un protokolists. Legāta administrācijai bija jāsapulcējas reizi gadā, Nikolaja dienā (5. decembrī), kad administratoram jāatskaitās par rēķiniem un jāgādā par ģenealoģiskās grāmatas kārtošanu. Tad, kad visi klātesošie būs parakstījuši atskaiti, administratoram tā jānodod rātei izskatīšanai un nepieciešamo rīkojumu pieņemšanai. Saskaņā ar Himzela vēlmi, atskaite bija jānodod rātei arī tamdēļ, lai būtu pilnīga drošība par to, ka legāta līdzekļi nav tikuši izmaksāti pašiem Himzela ģimenes legāta administratoriem.²⁹

Katarīnai Kristīnai Himzelai ļoti rūpēja godprātīga līdzekļu sadale plašās un sazarotās dzimtas labā. Būtiska bija skaidra un pārskatāma legāta finansiālā darbība. Tādēļ viņa atkārtoti uzstādīja prasību, ka pie legāta jātiek iekārtotai dzimtas grāmatai (*Schema genealogicum*), kas ikgada sanāksmēs Nikolaja dienā tiktu papildināta.³⁰ Himzela ģimenes legāts kopumā un jo sevišķi dzimtu grāmata bija līdzeklis, kā saglabāt un uzturēt sabiedrībā Himzela–Martini dzimtas piemiņu. Tomēr vissvarīgākā Himzelai bija viņas dēla Nikolasa piemiņa.

Radniecības saites tikai daļēji noteica Katarīnas Kristīnas Himzela testamentu. Novēlējums būtībā bija ilglaicīga labdarības programma. Pēc viņas gribas, ievērojami naudas līdzekļi tika ziedoti labdarīgiem mērķiem un kā vienreizēji ziedojumi novēlēti vairākām Rīgas labdarības iestādēm; to noteica legāta 5. paragrāfs. "Lai saskaņā ar mana nelaiķa dēla nodomiem vienlaikus atvieglinātu/mazinātu citu svešu personu trūkumu un īpaši atbalstot tos, kam nepieciešama aprūpe un kas ir tās cienīgi"³¹, Himzela novēlēja 5000 Alberta valstsdālderu Rīgas rātes izglītoto locekļu atraitnēm un bāreņiem, kam nepieciešams atbalsts;³² savukārt 3000 Alberta valstsdālderu liels kapitāls tika novēlēts nabadzīgajām šejienes mācītāju atraitnēm un bāreņiem.³³

Testamenta noslēgumā Himzela 1000 Alberta valstsdālderus noteica sadalīt un izmaksāt vairākām Rīgas baznīcām un labdarības iestādēm; pēc viņas nāves

nekavējoties bija jāizmaksā pa 100 Alberta valstsdālderiem pilsētas ķemerejai, baznīcas pārvaldei (*KirchenOrdnung*),³⁴ Sv. Pētera baznīcai, Domam, pilsētas nabagmājai, Sv. Jura (Georga) hospitālim, Sv. Gara konventam, Kampenhauzena konventam, Nīenstedes konventam, Eka atraitņu konventam.³⁵

Kopumā Katarīna Kristīna Himzela pabalstiem un labdarības iestādēm bija atvēlējusi 9000 Alberta valstsdālderus.³⁶ Šīm vajadzībām tika paredzēts kapitāls, ko dotu nekustamā īpašuma (nama pie Tirgus laukuma) pārdošana.

Katarīnas Kristīnas Himzelas visnozīmīgākais novēlējums bija izteikts ģimenes legāta 6. punktā, kurā bija runa par Himzelu kolekcijām un kārtību, kā tās pārņemamas, izvietojamas, izmantojamas. Himzela rakstīja: "Sestkārt. Tā kā patlaban ir uzsākama pilsētas bibliotēkas celšana,³⁷ tad tai par velti nododams viss mana dēla un viņa priekšteču grāmatu, naturāliju, vara gravīru un instrumentu krājums/kolekcija. Tad es tomēr vēlos pilsētas bibliotēkai, kurā pēc būves pabeigšanas atradīsies viss krājums, novēlēt un pavairot pastāvīgu īpašumu [domāts – kapitālu], lai tādejādi pieminētā kolekcija šajā vietā neatrastos dīki un nelietderīgi. Tāpēc, lai to [kolekciju] uzturētu un pavairotu, lai apmaksātu un uzturētu tās uzraugu, dabaszinātnēs prasmīgu, ar šo es gribu izveidot un iedibināt 10 000 Alberta valstsdālderu lielu kapitālu, visu darot saskaņā ar mana dēla labajiem nodomiem."³⁸ Visus uzrauga vai dabaszinātnieka pienākumus noteiks godājamā rāte, īpaši to, ka viņam šī kolekcija jātur stingrā kārtībā saskaņā ar katalogu, ka to noteiktās nedēļas stundās izmantos šejienes jauniešu un citu matemātikas un fizikas mīļotāju apmācībai un ka viņš vismaz divreiz nedēļā šo krājumu rāda visiem [vietējiem] cienītājiem un svešzemniekiem, un viņam par visu pienākas sniegt pamācības [paskaidrojumus]. [Rāte noteiks] arī tā atalgojumu no zemāk izveidotā kapitāla rentes, tomēr, lai būtu tā nolikts, ka pēc atalgojuma izmaksas pārējais, un vismaz 200 Alberta valstsdālderu ik gadu, tiktu izlietots šā krājuma pavairošanai."³⁹

Turpat tālāk Himzela noteica, ka par te iedibinātā kapitāla pastāvīgajiem administratoriem rāte iecels tos savus locekļus, kas tajā laikā pildīs bibliotēkas inspektora un Domscolas sholarha⁴⁰ pienākumus.⁴¹

Testamenta kodicila B daļas trijos punktos⁴² (1773) Himzela pa jaunam noteica savu gribu attiecībā uz naturāliju kabineta uzturēšanu un trūkumcietēju atbalstu. Viņa tādejādi koriģēja iepriekš testamentā (1765) formulētos naudas izmantošanas principus.

34. Domāta Rīgas konsistorija.

35. *Uebrigens will ich annoch legiret und vermachtet haben. Der Stadt-Cammerey 100 rd, der KirchenOrdnung 100 rd, der St. Petri Kirche 100 rd, der Dohm-Kirche 100 rd, dem Stadtswaysen Hause 100 rd, dem Hospital zu St. Georg 100 rd, dem Convent zum Heiligen Geiste 100 rd, der Stiftung von Campenhausen Elend 100 rd, dem Neustaetschen Convent 100 rd, und dem Ecken Wittiben Convent 100 rd. Alb. Ms. 677, S. 11-12.*

36. Bergmann L. von. *Ueber Armen - Versorgung und Unterstutzungs - Anstalten in Riga: eine historische Skizze*. Riga: Bey Wilhelm Christian Andreas Müller, 1803; Mitau: gedruckt bey J. F. Steffenhagen und Sohn, S. 46 (par Himzelu ģimenes legātu kopumā un Katarīnu Kristīnu Himzelu).

37. Himzelas izteikums satur Rīgas pilsētas bibliotēkas vēsturei svarīgu ziņu. Tas liecina par Rīgas rātes nodomiem tuvākajā laikā (tātad ap 1765) uzsākt bibliotēkas ēkas celtniecību jeb pārbūvi. Faktiski Rīgas rāte sāka apspriest bibliotēkas pārbūvi tikai 1777. gada janvārī. Būvdarbus veica no 1778. līdz 1787. gadam; pārbūvētās bibliotēkas telpas bija pilnībā iekārtotas 1791.-1792. gadā, kad tās aprakstījis Johans Kristofs Bērenss darbā *Bonhomien* (1792). Tuvāk sk.: Taimiņa A. Ideālās bibliotēkas vizija 18. gs. izskaņā: Kristofa Hāberlanda un Johana Kristofa Bērensa veļtījums savai pilsētai un līdzpilsoņiem [par rātskunga un Rīgas pils. bibl. inspektora Johana Kristofa Bērensa sacerējumu "Laba vēlējums sakarā ar jaunuzceltās Rīgas pilsētas bibliotēkas atklāšanu" (1792) un arhitekta Kristofa Hāberlanda projektēto Rīgas pils. bibl. pārbūvi (1778-1787, tagad Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja Kolonnā zāle)]. Bibliogr. un koment.: 70.-71. lpp. *Mākslas Vēsture un Teorija*, Nr. 8 (2007), 62.-71. lpp.: il.

38. Ms. 677, S. 9.

39. Ms. 677, S. 9.

6to Da der Bau der Stadts Bibliothec annoch vorzu nehmen ist, die gesammte Bücher-Naturalien-Kupfer Stiche, und Instrumenten Sammlung meines Sohnes, und seiner Vorfahren, an die Stadts Bibliothec, vor der Hand nicht abgeben kann, so will ich jedoch die für gesammte Sammlung und allda nach wollendeten Baues, placiret zu werden, der Stadts Bibliothec zu einem beständigen Eigenthum hiemit widmen, und vermehren, damit aber besagte Sammlung nicht müßig und unnutz an diesem Orte liegen mögen, so will ich zur Unterhaltung und Vermehrung derselben, ein zur Besoldung, und zur Aufsicht eines dabey zu bestellenden Naturkundiger, alles denen guten Absichten meines Sohnes gemäß, ein Capital von Zehn Tausend Rthl alb hiemit aussetzen und legiren. Alle Pflichten des Aufsichters oder Naturkundigers, besonders daß er diese Sammlung, nach den Cathalogo in festen Ordnung halte, dieselbe zu gewissen Stunden in der Woche, bey der zum Besten der hiesigen Jugend und anderer Liebhaber in der Mathematik und Phisick zu ertheilenden Unterricht möglichst benutzen, und daß er wochentl. (S. 10) [...] wenigstens zweymal allen Liebhaberh und Fremden diesen Vorrath zu zeigen, und von allem Belehrung zu geben schuldig ist; wird ein WohlEdler Rath mit mehreren demselben vorzuschreiben, auch dessen Besoldung von denen Renten obigen legirten Capitals, jedoch so zu bestimmen gewesen, daß nach Abzug dieser Besoldung, das übrige, und wenigstens 200 Rthl jährl. auf die Vermehrung dieser Sammlung verwendet werden [...]. Teksts daļēji publicēts, sk.: Korrespondenz. *Das Inland*, 1851, Nr. 42, den 15. Oktober, S. 737–738.

40. Skolas pārzinis.

41. Ms. 677, S. 10.

42. Ms. 677, S. 24–26.

43. Turpat, S. 25.

44. Turpat.

45. Turpat.

46. Turpat.

47. Turpat.

Pirmkārt, saskaņā ar testamenta 6. punktu, "pēc tam, kad naturāliju kabinets vairs nebūs viņas rokās [proti, pēc viņas nāves], tas nonāks augsti godājamās rātes ziņā, kas to varētu novietot un uzturēt šejienes anatomiskajā teātrī"⁴³. Šim nolūkam Himzela novēlēja 200 Alberta valstsdālderu.⁴⁴ Otrkārt, lai dažādas grūfības neapdraudētu saskaņā ar viņas testamentu iekārtoto institūciju, kam viņa bija novēlējusi 10 000 Alberta valstsdālderu, "viņa šo summu paredz lietošanai pēc nepieciešamības un ar to pilnīgi atsauc legātā novēlēto. Turpretim viņa vēlas, lai šī summa tiktu izmantota sekojošā veidā"⁴⁵. Treškārt, 1000 Alberta valstsdālderu tika novēlēts anatomiskā teātra un tur izstādītā naturāliju kabineta labā iedibinātam fondam. No fonda ikgadējiem procentiem naturāliju kabinets bija jāuztur, jāpavairo un jāuzlabo. Viņa novēlēja Nienstedes atraitņu konventam 500 Alberta valstsdālderu, lai procenti no tiem tiktu sadalīti tur dzīvojošajām atraitnēm un ikgadē izmaksāti skaidrā naudā. 1000 Alberta valstsdālderu viņa novēlēja bāriņu namam, lai tur varētu uzņemt vairāk bāreņu.⁴⁶

Atlikušos 7500 Alberta valstsdālderus viņa gribēja atstāt testamenta ceturtajā punktā minētajam trūkumcietēju dibinājumam un dzimtas studentu atbalstam.⁴⁷

Himzela ģimenes legāta un kodicila teksts liecina, cik nelokāmi Katarīna Kristīna Himzela bija īstenojusi sava dēla Nikolausa nodomāto. Nesavtība, cilvēkmīlestība bija raksturīga visai ārstu dzimtai, arī Nikolausa tēvam un vectēvam; dedzīgas rūpes par saviem tuvākajiem bija kļuvušas kā par Nikolausa fon Himzela, tā viņa mātes⁴⁸ pastāvīgo nodarbi. Kāds anonīms draugs un goddevīgs apbrīnotājs tā bija apgalvojis Himzela nekrologā, kas iespiests Rīgas laikrakstā *Rīgasche Anzeigen*⁴⁹. Noprotams, ka Himzela pāragrās nāves iemesls bija slimība, ko viņš ieguvis no kāda sava pacienta. Iespējams, līdzīgs liktenis bijis arī viņa vectēvam Rīgas virsārstam Niklāsam Martini, kurš nāves dienā desmitos no rīta vēl apmeklējis kādu slimnieku un pēkšņi nomiris pēcpusdienā ap pulksten diviem.⁵⁰ Himzels Rīgā bijis iemīļots un respektēts, gan kā pašreizējais un prasmīgs ārsts, gan kā izglītots vīrs un zinātnieks: "Šis godājamais nelaiķis arī kapā ir savas dzimtās pilsētas greznums, ar savu uzcītību un izglītību viņš apliecina, ka arvien [mājās] ir jāpārved tikai zinātnes, un nevis tālu zemju zinātnieki."⁵¹

LEGĀTA PĀRVALDE

Rīgas rāte 1777. gada 14. janvārī apstiprināja 1777. gada 9. janvārī sastādītos Himzelu legāta statūtus. Pirmie Himzelu ģimenes legāta administratori bija:

- virsmācītājs Liborijs fon Depkins;
- rātskungs un tirgotājs Gothards fon Fēgezaks;
- tirgotājs un filantrops Karls Bērenss;
- birģermeistars un tirgotājs Ādams Heinrihs Švarcs;
- rātskungs, bibliotēkas inspektors Johans Kristofs Bērenss;
- aptiekārs Jākobs Johans Stēvers.⁵²

Visi seši pārstāvēja dažādus dzimtas atzarus.

Himzelu ģimenes legāta administratori nāca no:

- Martini-Vīdavu atzara, kas dzimtas grāmatā nosaukts par Bērensu-Vīdavu un Bērensu-Fēgezaku līniju;
- Bērensu-Dreilingu atzara (dzimtas grāmatā nosaukts par Bērensu-Dreilingu un Bērensu-Bergmaņu līniju);
- Bērensu-Poortenu atzara, kas daudzveidīgi sadalījies Poortenu, Vikenu, Cimmermanu, Barklaju ģimeņu līnijās;
- pirmā Bērensu-Bērensu atzara;
- otrā Bērensu-Bērensu un Bērensu-Stēveru atzara.

Legāts materiāli atbalstīja Himzelu ģimenes atraitnes ar un bez bērniem, neprecētās meitas, zēnus, studentus, kopjamus un nedziedināmi slimos. Kodicila 9. un 10. paragrāfā bija noteikts, ka tiem dzimtas pārstāvjiem, kas vēlas studēt universitātēs, triju gadu garumā iespējams saņemt pabalstu 100 Alberta valsts dālderu apjomā, ko izmaksās reizi gadā.⁵³

Jāatgādina, ka Katarīna Kristīna Himzela bija novēlējusi labdarīgiem nolūkiem gan ienākumus no viņai piederošā nama īres, gan procentus no 7500 Alberta valsts dālderu lielā kapitāla; šie līdzekļi ik gadu bija jāsadala nabadzīgajiem ģimenes locekļiem.

48. Pēcnaves veltījumā teikts: "Te viņa ar bagātīgām dāvanām negaidīti mierinājusi trūkumcietēju namu, te steigusies spirdzināt mirēju, un visas sāpes bija prom, kad viņas roku iepazīna cietējs, kas pateicīgs par palīdzību vēro." Sk.: *Zum Lob und Nachahmungs – wuerdigen Andenken einer großmüthigen Freundin und Wohlthäterin der Dürftigen. Rigische Anzeigen*, XIV. Stück, 1775 (Montag, den 4. Juni), S. 112. *Und tröstete Mit reichen Gaben Hier unverhofft ein Mangelvolles Haus, Dort eilte Sie, die Sterbenden zu laben; Und war ganz Schmerz, wenn Ihre Hand Der Leidende, am Werth der Hülfe, dankend kannt.*

49. X. Vermischte Nachrichten. Gedanken den dem Tode des wolseligen Herrn Doct. von Himsel. *Rigische Anzeigen von allerhand Sachen*, IV. Stück, (1765, Montag, den 24. Januar), S. 26–28.

50. Buchholtz A. W. *Materialien zur Personenkunde der Ostsee-Provinzen*. Bd. 30. M1, Eintrag Nr. 30. Rokraksts. Rīga, līdz 1875. LUAB RRG.

51. *Es bleibt auch dieser Wohlselige noch in seinem Grabe seiner Vaterstadt eine Zierde; in dem er durch seinen Fleiß und Gelehrsamkeit bewiesen, daß nur Wissenschaften, nicht aber Wissende aus entfernten Landern allemal zu holen sind.* Sk.: turpat, S. 28.

52. Korrespondenz. *Das Inland*, 1851, Nr. 42, den 15. Oktober, S. 737–738.

53. Ms. 677, S. 20–21.

HIMZELA KOLEKCIJU UN BIBLIOTĒKAS TURPMĀKIE LIKTEŅI

54. Berens R. *Geschichte der seit hundert und fünfzig Jahren in Riga einheimischen Familie Berens aus Rostock*. Riga, 1812, S. 75.

55. Turpat.

56. Das von Himselische Musäum. *Rigasche Stadtblaetter*, 1828, Nr. 22, den 30. May, S. 176. Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen in Riga. *Baltische Monatsschrift*, 1875, Nr. 10–12, S. 83.

57. Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen in Riga. *Baltische Monatsschrift*, 1875, Nr. 10–12, S. 83.

58. Himzela kolekcija – naturāliju kabinets – tika izvietota bibliotēkas Ovālajā zālē, ko Johans Kristofs Bērenss nosauca par templi. Sk.: Taimiņa A. *Ideālās bibliotēkas vīzija 18. gs. izskaņā*, 66.–67. lpp.

59. Berens R. *Geschichte der seit hundert und fünfzig Jahren in Riga einheimischen Familie Berens aus Rostock*. Riga, 1812, S. 75.

60. Anno 1779 M. Aug. Empfang aus dem Himselsch. *Büchernachlaß 2n. = 18 Bände von der allgemeinen Historie der Reise zu Wasser u. Lande, aus d. engl. Übersetzt. Leipz. [1]747–[17]64*. LUAB RRG, Ms. 376, S. 35.

61. *Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und Lande, oder Sammlung aller Reisebeschreibungen: welche bis itzo in verschiedenen Sprachen von allen Völkern herausgegeben worden und einen vollständigen Begriff von der neuern Erdbeschreibung und Geschichte machen worinnen der wirkliche Zustand aller Nationen vorgestellt und das merkwürdigste, nützlichste und wahrhaftigste in Europa, Asia, Africa und America [...] enthalten ist; mit nöthigen Landkarten [...] und mancherley Abbildungen [...]* versehen. T. 1–21. Leipzig: bey Arkstee und Merkus, 1748–1774. Lielformāta sējumu izmērs bija 25,5 x 20 cm.

Himzelu ģimenes legāts pirmajos deviņos gados (tātad Katarīnas Kristīnas Himzelas dzīves laikā, 1765–1775) netika izmantots, tomēr kapitāls uz procentu rēķina palielinājās un sasniedza 1645 Alberta valstsdālderus.⁵⁴

Kolekcija atradās Himzelu namā, un to uzraudzīja pati Katarīna Kristīna. Uzskatāms, ka drīz pēc Nikolausa fon Himzela nāves (tātad ap 1765) tur notika pirmā kolekcijas izstāde.⁵⁵ Pēc Himzelas nāves kolekcija tika pārvietota vispirms uz Rīgas pilsētai piederošo Nīenstedes konventu Kalēju ielā, kur atradās anatomiskais teātris.⁵⁶ Kalēju ielas anatomiskajā teātrī Himzela kolekcija atradās līdz 1791. gadam⁵⁷, līdz visbeidzot nonāca kolekcijai paredzētajās telpās Rīgas pilsētas bibliotēkā.⁵⁸ Himzelu–Bērensu kolekcijas kabineta iekārtošanai tika iztērēti 145 Alberta valstsdālderu, tātad legāta kapitālā palika 1500 Alberta valstsdālderu. Laika posmā no 1787. līdz 1812. gadam kolekcijas iekārtošanai, uzturēšanai un palielināšanai tika izlietoti 2024 Alberta valstsdālderu, kas tika iegūti no legāta kapitāla procentiem un rentes.⁵⁹

Naturāliju un instrumentu kolekcijas nonāca Himzelu–Bērensu kabinetā/bibliotēkā ap 1791. gadu, savukārt grāmatas Rīgas pilsētas bibliotēka saņēma pakāpeniski – jau krietni agrāk. To apliecina ieraksti divos bibliotēkas jaunieguvumu un dāvinājumu reģistros. Jau 1779. gada augustā saņemti 18 *folio* formāta sējumi no Himzela grāmatu mantojuma⁶⁰: Leipciģā izdoti (1747–1767) ceļojumu apraksti. Noprotams, ka bibliotēka saņēmusi reprezentatīvu, bagāti ilustrētu izdevumu⁶¹, vienu no 18. gadsimta ievērojamākajiem vācu valodā iznākušajiem ceļojumu aprakstu krājumiem, kam kopumā iznāca 21 sējums. Aprakstus no angļu un franču valodas bija tulkojis Johans Joahims Švābe.

Vēlāks ieraksts Rīgas pilsētas bibliotēkas dāvinājumu grāmatā liecina, ka “1787. gadā pilsētas bibliotēka saņēma ļoti ievērojamu papildinājumu, nelaiķa D. Med. Himzela novēlēto grāmatu krājumu, kas sastāv no 3400 sējumiem, lielākoties medicīnas, tāpat vēstures un matemātikas darbiem”⁶². Grāmatas savulaik bija nonākušas arī Himzela muzeja rīcībā, bet pāris gadus vēlāk (1790), ar pilsētas bibliotēkas inspektora Johana Samuela Holandera ziņu, nodotas Rīgas pilsētas bibliotēkai, ko apliecina ieraksts bibliotēkas dāvinājumu grāmatā: “1790. No Himzela muzeja tika saņemts ievērojams papildinājums, lielākoties fizikas darbi, sk. rokasgrāmatu.”⁶³

Rokasgrāmata precizēja, ka 1790. gada 30. jūlijā nodotā papildinājuma apjoms bija 121 sējums,⁶⁴ tostarp saņemti arī rokraksti – “ceļojuma apraksta trīs sējumu manuskripts”⁶⁵ un kāds rokraksts *Experimenta chemica*⁶⁶. Lakoniskais ieraksts būtu uzskatāms par pirmo Nikolausa fon Himzela Eiropas ceļojumu apraksta pieminējumu. Bibliotekāra Johana Gotfrīda Agelūta⁶⁷ pārņemto Himzela muzeja grāmatu saraksts uzskatāms par pašlaik teju vai vienīgo pilnīgi drošo ziņu avotu par Himzela muzeja krājuma saturu. Agelūta saraksts veidots tam laikam tradicionālajā veidā, grupējot grāmatas pēc formātiem jeb izmēriem, tāpēc to ievada lielformāta (*folio*, parasti 30,5 x 48 cm) izdevumi, turpina t. s. kvartanti (4, *quarto*, parasti 24 x 30,5 cm) un noslēdz nelielās oktāvformāta grāmatas (8, *octavo*, parasti 15 x 22 cm). Secināms, ka 1790. gada vasarā tika saņemti 10 *folio* formāta izdevumi (te pieskaitīti arī trīssējumu ceļojumu apraksts) un četri tradicionālie kvartantsējumi. Lielākā daļa bija mazformāta grāmatas. 1790. gada vasarā tika saņemtas 17. gadsimta beigās – 18. gadsimta vidū izdotas grāmatas. To hronoloģiskais aptvērums (1680–1760) un izdošanas vietas liecina, ka Himzels savu bibliotēku varēja būtiski papildināt ceļojuma laikā un tūlīt pēc tā. Grāmatu krājumā plaši pārstāvēti 1756.–1758. gadā Oksfordā, Londonā, Leipciģā, Getingenē, Avinjonā iespiesti darbi. Nav zināms, kā un kad Himzela bibliotēkā nonākušas senākās sarakstā minētās grāmatas, 17. gadsimta izdevumi, kas iespiesti Amsterdamā (1680, 1681, 1689), Delftā (1697), Monpeljē (1697), jāpieņem, ka tās Himzels vai nu mantojis, vai pircis kādās bibliotēku izsolēs.

Rīgas pilsētas bibliotēkas gadsimtiem garajā vēsturē Himzela grāmatu novēlējums ir bijis viens no visvērtīgākajiem, turklāt arī apjoma ziņā tas ir palicis nepārspēts. Himzela bibliotēkas saturs literatūrā īsi aprakstīts 1828. gadā: viņam lielākoties piederējušas dažādu nozaru medicīnas grāmatas, arī fizikas un dabaszinātņu darbi, tāpat ievērojami senās literatūras sacerējumi; daudz retu grāmatu citās nozarēs. Himzela bibliotēka bijusi īpaši bagāta ar angļu un holandiešu grāmatām, tāpat daudziem itāļu un spāņu izdevumiem.⁶⁸

Arī 1790. gada grāmatu saraksts liecina, ka starp daudzajiem latīņu un vācu sacerējumiem atrodami vairāki vērtīgi darbi angļiski,⁶⁹ grāmatas holandiešu,⁷⁰ spāņu⁷¹ un zviedru valodā⁷². Vislielākā bibliofilā un zinātniskā vērtība bija Himzela bibliotēkā atrodamajam nīderlandiešu izgudrotāja, mikroskopa radītāja Antonija van Lēvenhuka darbu izdevumam “Turpinājums par atklātajiem dabas noslēpumiem”⁷³; angļu

62. Anno 1787. Erhielt die Stadtbibl. Einen sehr ansehnl. Zuwachs durch die derselben legierte Büchersamml. Des seel. D. med. Himsel, die aus 3400 Bänden meistens medicinischer, nächst dem historischer u. mathematischer Werke best[e]nd. LUAB RRG, Ms. 961, S. 26.

63. Ao 1790. Ward aus dem Himselschen Museum ein ansehnlicher Nachtrag von meist physicalischen Werken eingesandt. S. Handbuch. LUAB RRG, Ms. 961, S. 27. Ar rokasgrāmatu domāts bibliotēkas dāvinājumu un jaunieguvumu reģistrs: *Hand-buch der Stadt-Bibliotheque* [Rīga, 1702–1840]. LUAB RRG, Ms. 376.

64. Ms. 376, S. 135–139.

65. Turpat, S. 135. Tagad: LUAB RRG, Ms. 188, I–III.

66. Turpat, S. 139. Rokraksts nav identificēts.

67. Johans Gotfrīds Agelūts sen. – teologs, Domskolas konrektors un vienlaikus 34 gadu garumā Rīgas Pilsētas bibliotēkas bibliotekārs (1762–1796).

68. Rigaische Stadt-Bibliothek, nach gedruckten und mündlichen Nachrichten. (Fortsetzung). *Rigasche Stadtblätter*, Nr. 2, 1828, den 11. Januar, S. 2.

69. Piemēram, bagāti ilustrēts (28 lp. vara gravīras) folio formāta darbs, kas veltīts Kornvolas dabai, izrakteniem un augiem, tā autors ir antikvārs, kolekcionārs, garīdznieks un dabaszinātnieks Viljams Borlejs. Borlase W. *The natural history of Cornwall*. Oxford: printed for the author; by W. Jackson: sold by W. Sandby, London; and the booksellers of Oxford, 1758. Himzelam piederējis ievērojamā skotu ārsta Džordža Čeino ārkārtīgi populārais apcerējums par podagras ārstēšanu un Bātas ūdens dziedniecības lietošanu ārstniecībā: Cheyne G. *An essay of the true nature and method of treating the Gout by the geo-Cheune*. M. D. 6th ed. London: printed for G. Strahan, and sold by W. Mears, and J. Leak, at the Bath, 1724.

70. Turpinājumi: *Natuur- en konst kabinet geopent met de Maanden january en february 1719* [...] *Kabinet der natuurlyke historien, wetenschappen, konsten en handwerken – verciert en opgeheldert met kopere plaaten*. Amsterdam, 1719–1723. Himzelam bijuši astoņi no deviņiem sējumiem.

71. Piemēram, ebreju izcelsmes Portugāles dabaszinātnieka Jākoba de Kastro Sarmento darbs par Anglijas minerālūdeņiem; Castro Sarmento J. de. *De uso e abuso das Minhas agoas de Inglaterra*. Londres, 1756.

72. Zviedru ķīmiķa un mineraloga Johana Gotšalka Valērija vadībā Upsalā aizstāvēta (1753) disertācija par kvarcu (autors Abrahams Hedmans).

73. Leeuwenhoek A. van. *Continuatio Arcanorum Naturae Detectorum, qua continetur quicquid hactenus ab Auctore lingua Vernacula editum, & in linguam Latinam transfusum nan fuit*. Delphis Batavorum: Apud Henricum a Kroonevelt, 1697.

74. Domāts: Newton I. *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*. Himzela grāmatu sarakstā nav ticis norādīts Ņūtona darba otrās grāmatas izdošanas gads.

75. Sk. ierakstu LUAB, RRGN, Ms. 360, S. 137: *Car. Linnaei Systema naturae curante* [...]. *Ed. II Hal. Magdeb. 1747*; *ej. Fundamem. Botanica, c. Fr. Gessneri assert physicis in eadem id. E. a.; ej. Classes plantarum fundamentorum botann. P. II* [...] *ib. e. a.; ej. Bibliotheca Botanica, c. explicat. Fundam. Botann. P. I. ed. Nova ib. 1747*.

matemātika un fizika Īzaka Ņūtona fundamentālajam apcerējumam “Dabas filozofijas matemātiskie principi” (2. daļa, domājams 1728),⁷⁴ vairākiem 1747. gadā Magdeburgā izdotiem zviedru botāniķa Karla Linneja darbiem⁷⁵.

Himzela bibliotēkā bijuši darbi dažādās dabas zinātnu jomās; gan par zibeni, gan par elektrību un tās izmantojumu ārstniecībā,⁷⁶ par pērļu izcelsmi, audzēšanu un zvejošanu⁷⁷ un astronomiju.⁷⁸ Himzela bibliotēkā atradušies ceļojumu apraksti pa Ziemeļameriku⁷⁹ un darbi par vairāku valstu ģeogrāfiju: par Lapzemi,⁸⁰ Norvēģiju,⁸¹ Orinoko upes⁸² apkārtni. Nopietna interese Himzelam bijusi arī par mineraloģiju⁸³ un botāniku⁸⁴.

Himzela bibliotēkā bija atradušies vairāki zinātniska un vispārēja satura turpinājumi. Plauktos rindojās *Der Königl. Akademie der Wissenschaften in Paris physische Abhandlungen* (13 sējumi, 1692–1741), *Bibliothèque de physique et d'histoire naturelle* (5 sējumi, Parīze, 1755), *Schauplatz der Natur* (8 sējumi, Vīne, 1746), *Hamburgisches Magazin* (24 sējumi, 1748–1761).

1790. gada grāmatu saraksts ļauj iepazīties ar proporcionāli nelielu Himzela bibliotēkas daļu, ko, vadoties pēc bibliotekāra Agelūta īsajiem ierakstiem, ir izdevies precīzi rekonstruēt.

HIMZELA BIBLIOTĒKAS LIKTENIS

Diemžēl Nikolausa fon Himzela vērtīgās bibliotēkas liktenis bija traģisks, tā gāja bojā 1941. gada 29. jūnijā, Otrā pasaules kara laikā, kad apšaudes izraisītajos ugunsgrēkos izdega kā Rīgas pilsētas bibliotēka Rātsnamā, tā arī līdzās esošā Rīgas ārstu biedrības bibliotēka.⁸⁵

Iespējams, Rīgas ārstu biedrības bibliotēkā bija nonākušas arī dažas grāmatas no Himzela muzeja krājuma, 1891. gadā izdotajā bibliotēkas katalogā rodami izdevumi, kas fiksēti 1790. gada sarakstā, tomēr nav zināms, vai tie patiesi ir sarakstā minētie Himzela eksemplāri.⁸⁶

Neilgi pirms tam Rīgas pilsētas bibliotēkas vērtīgākie materiāli tika pārvietoti uz ugunsdrošu seifu ēkas pagrabā, tā no iznīcības tika izglābti Himzela ceļojuma aprakstu manuskripta trīs sējumi un Himzela ģimenes legāta noraksts. Tikai pāris LUAB RRGN grāmatu un rokrakstu provenienci saistāma ar Nikolausa fon Himzela vai viņa tēva Joahima Gebharda Himzela bibliotēku.⁸⁷ Bagātās Himzela bibliotēkas saturs joprojām paliek un paliks neizzināms.

HIMZELA KOLEKCIJA

Kolekcijas paplašināšana un saglabāšana bija Nikolausa un Katarīnas Kristīnas Himzelu legātā izteiktā vēlme un prasība. Kolekcijas patiesi tika papildinātas lielākoties ar dāvinājumiem. Tomēr saglabāšanas jautājums bija izrādījies visai problemātisks. Ap 1840. gadu Himzela muzejs (kas tolaik atradās Doma baznīcas kompleksa austrumu spārnā) bija nonācis visai tuvu aizmirstībai.⁸⁸ Rīgas ārsts un pilsētas bibliotēkas pārzinis Karls Heinrihs Vilhelms Sodofskis 1858. gadā publicēja savas pārdomas "Vārds pietāte"⁸⁹, kurās iztirzāja sabiedrības un indivīda attiecību nianse – kā piemērs pārprastai bijībai kalpoja peripetijas Himzela kolekcijas sakarā.

Sodofskis rakstīja: "Sākumā viss gāja patiešām labi; vēlāk tika saņemti dāvinājumi, un bez tam varēja muzejam ko nelielu iepirkt. Tad lielākajā kolekcijas daļā ienāca nāve, un, ja reiz sākas sairums, tad iznīcība pieauga lavīnveidīgi, kā to zina ikviens konservators. Viss organiskais – vispirms no dzīvnieku pasaules, tad no augu valsts – krita par upuri kodēm, līdz, tām pieaugot arvien lielākā skaitā, kodes visu iznīcināmo bija iznīcinājušas, un, kam labākam iztrūkstot, tās ķērās pie papīra un linauduma. Jau vairākus gadus valda vispārējs uzskats, ka būtu labāk iedzījināties Himzela muzejā un vēl noderīgo (akmeņus, minerālus) zinātniski sapludināt ar Dabas pētnieku biedrības krājumu, turklāt uz etiķetēm saglabājot Himzela vārdu; tā, lai atsevišķas daļas, piemēram, monētu skapis, arī jaunajā vietā saglabātu ziņu par savu agrāko izcelsmi. To saredz ikviens, un tostarp arī direktori, no kuriem vienam joprojām jātiek izvēlētam no Himzela pēctečiem. Tomēr – tad draudīgais vārds "pietāte" aizsedz viņu acis gluži kā medūzas galva; un viss paliek, kā bijis!"⁹⁰

Sodofskis simt gadus pēc Himzela nāves viņa pussairušās kolekcijas raksturojumam lietoja apzīmējumu "Himzela drupas" un aicināja legāta direktorus piedāvāt uzglabāt Himzela kolekciju nupat četrus Rīgas apvienoto zinātnisko biedrību vajadzībām iekārtotajās telpās. Himzela legāta kapitālu varētu izmantot tāpat kā agrāk, un šādā situācijā būtu daudz labāk iepirkt papildinājumus Himzela labā vārda atjaunošanai un kolekcijas paplašināšanai. Tad arī pilsētas bibliotēka iegūtu 3–4 istabas, kas tās šaurībā ļoti nāktu par labu; pāri palikušie priekšmeti uzreiz iegūtu atbilstošu vietu jau esošajās kolekcijās, un "Himzela muzeja direktoru kungi būtu beidzot atbrīvoti no smagās nastas joprojām sargāt un piesegt laika zoba dēļ

76. Itāļu dabaszinātnieka Frančesko Šipiones, marķiza Mafei, darbu tulkojums vācu valodā: *Gedanken Von den Blitzen; Von den Insecten, die sich aus sich selbst wieder erzeugen; Von versteinerten Seefischen auf den Bergen; Von der Electricität. Als eine Sammlung verschiedner Briefe, aus dem Italiänischen übersetzt. Erfurt und Leipzig, 1758. 226 S.* Himzela bibliotēkā atradies vācu fiziķa un ārsta, elektroterapijas (galvanizācijas fizioterapija) pamatlicēja Kristiāna Gotlība Kracenšteina darbs par elektrības lomu ārstniecībā *Abhandlung von dem Nutzen der Electricität in der Arzneywissenschaftten. Halle, 1745.* Tāpat Berlīnes Zinātnu akadēmijas apbalvotais Jākoba Zigmunda Vaica fon Ešes pētījums par elektrību un tās izcelsmi (*Abhandlung von der Electricität und deren Ursachen. Berlīne, 1745*) un franču fiziķa, abata Žana Antuāna Nolē apcerējums par statisko elektrību un elektrizēšanos: *Des Herrn Abts J. A. Nollet Versuch einer Abhandlung von der Electricität der Körper aus dem Französischen in das Deutsche übersetzt und mit einigen Briefen des gelehrten Verfassers über diese Materie vermehret mit Kupfern gegeben, daß die allgemeine Ursache der Electricität.* Erfurt, 1749.

77. Domāts: Eberhard J. P. *Abhandlung von dem Ursprung der Perle: worin deren Zeugung, Wachsthum und Beschaffenheit erklärt und eine Nachricht von verschiedenen Perlenfischereien gegeben wird.* Halle: Renger, 1751. 171 S.

78. Apcerējums par Jupitera pavadoņu novērošanu: *Neue und bewährte Art die Trabanten des zweyten Jupiters zu observiren: bewundert von einem Flüchtling aus Öttingen auf einem hohen Gipfel im Hahnenkamp.* 1743.

79. Kalm P. *Des Herren Peter Kalms Professors der Haushaltungskunst in Aobo, und Mitgliebes der Königlischen Schwedischen Akademie der Wissenschaften Beschreibung der Reise die er nach dem nördlichen Amerika auf den Befehl gedachter Akademie und öffentliche Kosten unternommen hat.* 1. Theil. Leipzig, 1754.

80. Högström P. *Beschreibung des der Krone Schweden gehörenden Lapplandes: nebst Arwid Ehrenmalms Reise durch West-Nordland nach der Lappmark Asehle, und einer bey solcher Gelegenheit entworfenen geographischen Charte.* Kopenhagen u. a.: Rothe, 1748.

81. Pontoppidan E. *Versuch einer natürlichen Historie von Norwegen.* Mumme, Kopenhagen, Flensburg, 1753–1769.

82. Gumilla J. *Histoire naturelle, civile et géographique de l'Orenoque. Et des principales rivières qui s'y jettent. Dans laquelle on traite du gouvernement.* T. 1–3. Avignon: Chez la veuve de F. Girard, imprimeur, 1758.

83. Piemēram: Justi J. H. G. von. *Grundriß des gesamen Mineralreiches worinnen alle Foßilien in einem, ihren wesentlichen Beschaffenheiten gemäßen [...].* Göttingen: Im Verlag der Wittwe Vandenhöck, 1757. 232 S.; Hellwig Ch. von (vor 1716, pseud. Kräutermann, Valent). *Hiistorisch-Medicinisches Regnum Minerale, Oder Metallen- und Mineralien-Reich.* Und zwar in II. Haupt-Theilen. Arnstadt: Beumelburg, 1747; Bromell M. *Mineralogia et Lithologia Sueciana, a. d. schwed. Übers. V.* Mitramer. Stockholm und Leipzig, 1740.

84. Piemēram: Munting A. *De Vera Antiquorum Herba Britannica Ejusdemque efficacia contra Stomacaccen, seu Scelotyben.* Amsterdam: Gedruckt von Hieronymus Sweerts, 1681.

85. Ārstu biedrības bibliotēkas saturu 1891. gadā atspoguļo tās katalogs: *Bibliotheca Rigensis. Sectio Medica.* Mit einem Vorwort von E. v. Bochmann und F. Voss. Rīga: Häcker [Druck], 1891. XII, 461 S.

86. Sk.: *Bibliotheca Rigensis. Sectio Medica,* S. 14, Nr. 377, S. 16, Nr. 450; S. 47, Nr. 1213; S. 262, Nr. 1616.

iznīcībai nolemto kolekciju, un reizē tādejādi izraut no posta lokiem daudz ko skaistu no jaunākajiem laikiem, piemēram, K. Grasa⁹¹, Boses⁹² u. c. dāvanas⁹³.

Sodofskis bija pārliecināts, ka, "lai apliecinātu pietāti godājamajam Nikolausam fon Himzelim saskaņā ar viņa paša izpratni, mums beidzot ir jāatsakās no pietātes pret viņu mūsu izpratnē!"⁹⁴.

HIMZELA KOLEKCIJAS SADALIŠANA

Sodofska raksts asredzīgi raksturoja situāciju un iezīmēja nākotnes risinājumus, kas realizējās vēlāk īstenotajos Himzela kolekcijas sadalīšanas pasākumos.⁹⁵ Pilsētas bibliotēkā naturāliju kolekcijas atradās līdz 1860. gada vasarai, kad saskaņā ar Rīgas rātes lēmumu tās tika nodotas izstādīšanai jauniekārtotajās (1858) zinātniski literāro biedrību telpās Muiņas pārvaldes ēkā Šķūņu ielā 11.

Tomēr kāda krājuma daļa palika pilsētas bibliotēkā. 1859. gada 2. marta Rīgas rātes lēmums noteica, ka pēc legāta pārziņu izteiktās gribas tie tiek atbrīvoti no Himzela ģimenes legāta administrēšanas un kolekciju pārraudzība tiek nodota pilsētas bibliotēkai.⁹⁶ Iznākumā viena daļa kolekcijas tika nodota Dabas pētnieku biedrībai, bet otra daļa – pilsētas gleznu galerijai. Patstāvīga un savrupa Himzela muzeja laiks bija noslēdzies.

HIMZELU ĢIMENES LEGĀTA SLĒGŠANA

Himzelu ģimenes legāts turpināja darbu kā labdarīga institūcija, izmaksājot nelielus pabalstus un stipendijas. Kopš 1898. gada Himzelu ģimenes legāts vairs nebija saņēmis iesniegumus ar palīdzības un stipendiju lūgumiem, 1940. gadā tā kapitāls bija pilnībā izsīcis.⁹⁷

Himzelu ģimenes legāts tika slēgts 1939. gada novembrī, par ko laikrakstā "Valdības Vēstnesis" tika ievietots paziņojums: "Saskaņā ar Likumu par bezpeļņas biedrībām un to savienībām ("Lik. kr." 1938. g. 49) un līgumu par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju ("Vald. Vēstn." 1939. g. 247. nr.) un ar sabiedrisko lietu ministra š. g. 27. novembra lēmumiem slēgti šādi vispārderīgie nodibinājumi un legāti un iecelti

tiem par likvidatoriem [...] 22) "J. G. Himsela un H. H. Bērensa ģimenes legāts"; likvidatori Jānis Purens un Nikolajs Zēbergs ar mājokli Rīgā, Mūksalas ielā 21, 10. dz."⁹⁸

Par Himzelu ģimenes legāta galīgu likvidāciju 1940. gada 17. decembrī informēja Padomju Latvijas laikraksts "Valdības Ziņotājs": "Biedrību likvidācijas komiteja saskaņā ar likumu par bezpeļņas biedrībām un to savienībām paziņo, ka J. G. Himseļa, un H. H. Bērensa ģimenes legāts ir galīgi likvidēts. Biedrību likvidāc. komitejas priekšsēdētājs M. Paupers. Referente A. Zvirbulis."⁹⁹

87. Piemēram, Joahima Gebharda Himzela diploms, izsniegts Utrehtā 1725. gadā (pergaments), tāpat Leipcigas pilsētas ārsta (*Stadtphysicus*) Benjamina Benedikta Petermana medicīniski farmakoloģisks traktāts, ko Joahims Gebhards Himzels sācis pārrakstīt Leipcigā 1722. gada 28. jūnijā (*Dni. Petermanni PP Lipsiensi Collegium Medicum Practicum*. J. Gebhard Himsel Ao MDCCXXIj die 28 Mens: Junij conscribere incepit. 168 p.). LUAB RRG, Ms. 140.

88. Loewis of Menar C. von. Das Dommuseum in Riga. *Baltische Monatsschrift*, 1891, S. 303.

89. W. S-y [Sodoffsky Wilhelm]. Ein Wort über Pietät. *Rigasche Stadtblätter*, 1858, Nr. 5, den 30. Januar, S. 1.

90. Turpat.

NOSLĒGUMS

91. Domāts gleznotājs un literāts
Karls Gothards Grass.

92. Domāts Ēveles draudzes mācītājs,
amatiermākslinieks Antons Georgs Bose.

93. Turpat.

94. *Pietāt in seinem Sinne zu beweisen,
sollten wir die Pietät gegen ihn in unsern
Sinne endlich aufgeben!* Sk.: turpat.

95. Vairāk par šo tēmu sk. šajā pašā
izdevumā publicētajā Baibas Vanagas
rakstā "Himzela muzejs Rīgā (1773–1890)".

96. Gesellschaft für Geschichte
und Alterthumskunde der
Ostseeprovinzen in Riga. *Baltische
Monatsschrift*. Nr. 10–12, 1875, S. 83..

97. Rīgas bāriņtiesas lieta par Himzeli
ģimenes legātu, 1895–1940. LNA–
LVVA, 1380. f., 5. apr., 6035. l., 71. lp.

98. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 271,
1939, 29. nov., 2.–3. lpp.

99. Ведомости Президиума Верхнего
Совета ЛССР // *LPSR AP Prezidija
Ziņotājs*, Nr. 91, 1940, 17. dec., 4. lpp.

Himzeli ģimenes legāts bija darbojies sabiedrības un
dzimtas labā 185 gadus (1765–1940).

Legāta finansiālo pamatu veidoja nozīmīgs kapitāls un
īpašumi, ko vairākās paaudzēs bija izdevies izveidot un uzturēt
Rīgas patriciešu aprindām piederošajai Martini–Himzeli
dzimtai, kuras nozīmīgākie pārstāvji ar panākumiem bija
darbojušies medicīnas jomā. Ģimenes legāts un tajā fiksētā
testamentārā griba raksturoja ievērojamās Rīgas ārstu dzimtas
materiālo stāvokli un garīgās intereses, pasaules redzējumu un
ētiskos principus.

Legāta nozīme atklājas materiālo un garīgo strāvojumu
krustpunktā, individuālo un sabiedrisko interešu savijumā.

Himzeli dzimtas un legāta vēsture ir ļāvusi no jauna atklāt
vairākas spēcīgas personības.

Vislabāk zināmajam Himzeli – jaunajam, daudzpusīgi
izglītojamam ārstam, ceļotājam un kolekcionāram Nikolausam
fon Himzeli – līdzās nostājas viņa mīlošā māte Katarīna
Kristīna Himzela, dzimusi Martini, – mērķtiecīga, lietišķa un
labdarīga sieviete.

Himzeli ģimenes legāta darbība iezīmējusi būtisku
līniju gan Rīgas labdarības dibinājumu, gan Rīgas atmiņas
institūciju – muzeju un bibliotēku – attīstībā, kļūstot par pilsētas
intelektuālās vēstures sastāvdaļu un kultūrvēstures fenomenu.

**Rīgas pilsētas bibliotēkas un Himzela muzeja
inspekcijas priekšlikumi par Himzela muzeja
kolekciju sadalīšanu un pārvietošanu.**

Noraksts

Rīga, 1859. gada 23. marts

Vācu val. Rokr. 4 lpp.

LUAB RRGN, Ms. 1140, 25, 8

No 8

Kaufman mit der Commission des Herrschaftlichen
 Familienrathe der Familienrathe Hallerfeldt geborn,
 und daher dem einigepersonen Rathsman einig barait
 welliger und ergenig Kammern ul. set und ihm ein
 fornu durch das selbigen bescheiden worden. Ein
 Rathsman hat empfangt, dass die Rathsman des Herr-
 schaftlichen Rathsman von der jurisdiction der Herrschafft
 übernommen worden. In demselben hat der Rathsman ein
 Copialbuch zu dem Rathsman der Rathsman in dem
 Rathsman der Rathsman der Rathsman in dem
 selbigen zu haben gegeben. In demselben hat der Rathsman
 factat und der Rathsman der Rathsman empfangen mit
 demselben Rathsman in demselben zu haben, die
 Rathsman, und der Rathsman der Rathsman, halber
 ein solch, halber, und der Rathsman ein Rathsman
 selbigen Rathsman zu haben.

Zu demselben hat der Rathsman worden im dem
 selbigen. Rathsman der Rathsman von der
 jurisdiction der Herrschafft und der Herrschaftlichen
 Rathsman der Rathsman, mit demselben
 demselben der Rathsman zu geben, und in
 demselben der Rathsman, dass zu demselben.

Ein vom demselben der Herrschaftlichen Rathsman
 hat gegeben demselben Rathsman:

1. ein einigem Rathsman und einigem Rathsman
 Rathsman.

Die Rathsman werden vor demselben in der Herrschafft
 biblisch zu werden haben mit dem Rathsman
 demselben mit demselben demselben der Herrschafft
 biblisch.

ungefährigt und anerkennend.

Thema: Die Anstellung der Soldaten in den armee-
soll militärischen Diensten der Armee
kann oder in dem Bereich der Armee
aus der Heranziehung der Armee
den Dienst wird dies wohl die
den Armee dienlich.

1. Das Hauptziel der Armee ist die Abwehr der Feinde
und die Aufrechterhaltung der Ordnung. Die
Anstellung der Soldaten ist daher von großer
Bedeutung. Die Armee muss aus genügend
Anzahl von Soldaten bestehen, um die
Aufgaben der Armee zu erfüllen. Die
Anstellung der Soldaten muss daher
auf die Bedürfnisse der Armee abgestimmt
sein.
2. Die Anstellung der Soldaten muss auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt sein.
Die Armee muss aus genügend Anzahl
von Soldaten bestehen, um die Aufgaben
der Armee zu erfüllen. Die Anstellung
der Soldaten muss daher auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt
sein.
3. Die Anstellung der Soldaten muss auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt sein.
Die Armee muss aus genügend Anzahl
von Soldaten bestehen, um die Aufgaben
der Armee zu erfüllen. Die Anstellung
der Soldaten muss daher auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt
sein.
4. Die Anstellung der Soldaten muss auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt sein.
Die Armee muss aus genügend Anzahl
von Soldaten bestehen, um die Aufgaben
der Armee zu erfüllen. Die Anstellung
der Soldaten muss daher auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt
sein.
5. Die Anstellung der Soldaten muss auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt sein.
Die Armee muss aus genügend Anzahl
von Soldaten bestehen, um die Aufgaben
der Armee zu erfüllen. Die Anstellung
der Soldaten muss daher auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt
sein.
6. Die Anstellung der Soldaten muss auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt sein.
Die Armee muss aus genügend Anzahl
von Soldaten bestehen, um die Aufgaben
der Armee zu erfüllen. Die Anstellung
der Soldaten muss daher auf die
Bedürfnisse der Armee abgestimmt
sein.

Handwritten signature or mark

Gesamt mit dem Sinne des selben zu besät die Adressirten,
 eine Entschuldigungsverpflichtung der Compagnie der Aktien
 zu stellen, von demselben Wohlgehe die haben demnach
 selbst zu beibringen, und die Fall für die Anwesen
 der Personen, die in der Compagnie der Aktien
 man, welche durch die Compagnie mit der Gesellschaft zu
 beibringen folgt.

Es ist noch zu bemerken, wenn die Compagnie der Aktien
 die Compagnie der Aktien zu beibringen, und die
 und die in der Zeit der Compagnie der Aktien
 nötigen Mittel zu stellen, die Compagnie der Aktien
 man, welche durch die Compagnie mit der Gesellschaft zu
 beibringen folgt.

Die Compagnie der Aktien zu stellen, und die
 selbst zu beibringen, und die Compagnie der Aktien
 die Compagnie der Aktien zu beibringen, und die
 und die in der Zeit der Compagnie der Aktien
 nötigen Mittel zu stellen, die Compagnie der Aktien
 man, welche durch die Compagnie mit der Gesellschaft zu
 beibringen folgt.

Man muss die Compagnie der Aktien zu stellen,
 die Compagnie der Aktien zu beibringen, und die
 und die in der Zeit der Compagnie der Aktien
 nötigen Mittel zu stellen, die Compagnie der Aktien
 man, welche durch die Compagnie mit der Gesellschaft zu
 beibringen folgt.

Stiga,
 Am 13. März
 1859.

RĪGAS PILSĒTAS BIBLIOTĒKAS UN HIMZELA MUZEJA INSPEKCIJAS PRIEKŠLIKUMI PAR HIMZELA MUZEJA KOLEKCIJU SADALĪŠANU UN PĀRVIETOŠANU

Pēc tam, kad notikušas pārrunas ar Himzela legāta administrāciju un tā ir pilnībā gatava atsaukties izteiktajām vēlmēm, tika sagatavoti uz agrākajiem tiesiskajiem pamatiem balstīti priekšlikumi. Augsti godājamā Rīgas rāte ir izteikusi vēlmi, lai Himzela muzeja pārvaldi pārņem pilsētas bibliotēkas inspekcija. Vienlaikus rāte ir atļāvusi nodot muzeju zinātņu biedrībai un pārvietot to uz tās telpām.

Šajā sakarā bibliotēkas un Himzela muzeja inspekcija izsaka sekojošus priekšlikumus ar lūgumu tos vai nu atbalstīt, vai, atšķirīgu ieskatu gadījumā, uz to norādīt.

Himzela muzeja kolekcijas sastāv no šādām daļām.

- No dažām eļļas gleznām un vairākām vara gravīrām. Eļļas gleznas pagaidām varētu palikt pilsētas bibliotēkā, un vara gravīras varētu iekļaut bibliotēkas gravīru kolekcijā.
- No monētu kolekcijas.
Tā tiktu nodota Senatnes pētītāju biedrībai.
- No dabaszinātniskās kolekcijas, kas sastāv no minerāliem, konhilijām, izbāztiem putniem un zīdītājiem, izkaltētiem bruņurupučiem, koraļļiem, ragiem, augiem, insektiem un dzīvnieku preparātiem spirtā, un, visbeidzot, no herbārija.
Šie priekšmeti tiktu Dabas pētnieku biedrībai.
- No etnogrāfisku un arheoloģisku priekšmetu krājuma.
Šie priekšmeti, kas neiederas nevienas biedrības jomā, tāpat varētu atrast izstādīšanas vietu biedrības [iespējams, domāta Dabas pētnieku biedrība – A. T.] telpās, tomēr to tiešu pārraudzību paturētu Himzela muzeja pārzinis.
- Cilvēka augļi (?) formalīnā (*Förlusse in Weingeist*).
Tos varētu pārņemt Medicīnas biedrība.

Kas īpaši attiecas uz noteikumiem, ar kādiem šīs kolekcijas nododamas biedrībai, tad tie varētu tikt apstiprināti aptuveni šādi.

- Katra biedrība izsniedz īpašu kvīti par tās no Himzela muzeja saņemtajiem priekšmetiem, ko saņem un uzglabā pilsētas bibliotēkas un Himzela muzeja inspekcija. Piezīme. Kvītis varētu tikt izrakstītas, balstoties vai nu uz vienu īpaši sastādītu sarakstu, vai arī uz jau esošo Himzela muzeja reģistru. Par to bez pūlēm varētu vienoties.
- Tālāk nodotie priekšmeti paliek pilsētas īpašumā. Biedrības tos nekādā veidā nepiesavinās. Ja rodas nepieciešamība kādus priekšmetus bojājumu dēļ iznīcināt, tad tas notiek, saskaņojot ar inspekciju, kas biedrībai iesniedz apliecinājumu par notikušo iznīcināšanu un vienlaikus to atzīmē saņemtajā kvītī.
- Biedrība pārņem pienākumu konservēt (= uzglabāt) tai nodotos priekšmetus un izstādīt tos biedrības kopīgajās (= publiskajās) telpās, lai tie tiktu izmantoti pašu zinātniskajiem pētījumiem un būtu publiski aplūkojami.
- Visām kastēm un skapjiem, un, ja tas nepieciešams, arī atsevišķiem priekšmetiem, ir etiķetes *Himzel's Museum*.
- Biedrībai jāatdod priekšmeti atpakaļ, ja biedrība tiek likvidēta vai, jo īpaši, pēc augsti godājamās rātes prasības.
- Himzela muzeja pašreizējais pārzinis paliek savā amatā un arī turpmāk saņem algu no tā fonda. Tas patur tiesības vērst uzmanību uz priekšmetu glabāšanu, pieprasīt attiecīgajai biedrībai nepieciešamo un, gadījumā, ja prasība nav uzklausīta, par to paziņot inspekcijai, kura tad sazināsies ar biedrību.

Nobeigumā vēl jāpiezīmē – šķiet vēlams, ka transportēšana notiek Lieldienu brīvdienās, jo tikai šajā laikā pārzinim Zēzena kungam ir tam nepieciešamais brīvais laiks. Transportēšanas maksas, saprotams, būs uz Himzela muzeja rēķina.

Lai varētu iekļauties šajā laikā, minētās biedrības izsaka pazemīgu lūgumu inspekcijai, kas apakšā parakstījusies, iespējami drīz iesūtīt izteikumus par iepriekš minētajiem piedāvājumiem un noteikumiem.

Pilsētas bibliotēkas un Himzela muzeja inspekcijas vārdā

Rīgā, 1859. gada 23. martā